

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.11>

Софія Павлик

м. Вінниця, Україна

e-mail: sophya.pavlyk@gmail.com

Марія Недовес

м. Вінниця, Україна

Науковий керівник: Оксана Марущак

ВИТОКИ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ

Анотація. У статті проаналізовано історичний шлях розвитку петриківського розпису від автентичного селянського стінопису до світового культурного бренду. Досліджено роль соціальної свободи козацького поселення у збереженні художніх традицій, а також трансформацію розпису з обрядового оздоблення хати у професійний художній промисел. Особливу увагу приділено інституціоналізації мистецтва у XX столітті, діяльності провідних майстрів та сучасному етапу популяризації петриківки як об'єкта нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

Ключові слова: петриківський розпис, народне декоративне мистецтво, стінопис, художній промисел, культурна спадщина ЮНЕСКО, українська ідентичність.

Abstract. The article analyzes the historical development of Petrykivka painting, tracing its evolution from authentic peasant mural art to a global cultural brand. It explores the role of social freedom within the Cossack settlement in preserving artistic traditions, as well as the transformation of painting from ritual house decoration into a professional art craft. Particular attention is paid to the institutionalization of the art in the 20th century, the activities of leading masters, and the modern stage of popularizing Petrykivka as a UNESCO Intangible Cultural Heritage site.

Keywords: Petrykivka painting, folk decorative art, mural painting, chepurushky, art craft, UNESCO cultural heritage, Ukrainian identity.

Протягом століть в Україні виникали та розвивалися різноманітні школи декоративного розпису, кожна з яких плекала унікальні стилі та техніки. Проте саме петриківський розпис зберігся найкраще і набув найбільшого розвитку завдяки збігу численних обставин. Петриківка, мальовниче село на Дніпропетровщині, сьогодні відоме у всьому світі як найбільший центр українського народного декоративного розпису, де сформувалася власна мистецька школа (Запаско, 2000).

Генезис цього промислу тісно пов'язаний з культурою Запорізької Січі та статусом села Петриківка, заснованого у 1772 році останнім кошовим отаманом Війська Запорозького Петром Калнишевським. Важливим чинником формування вільного мистецького середовища стало те, що Петриківка була «казенною» слободою, що вберегло її мешканців від кріпацтва та сприяло збереженню автентичних художніх традицій протягом поколінь (Панко, 2002).

Виникнення розпису безпосередньо зумовлене практикою оздоблення побілених стін селянських хат, де біле тло слугувало основою для творчої самопрезентації. Поняття «мальована хата» відображало естетичний ідеал

охайної оселі, прикрашеної рослинними орнаментами, які виконувалися місцевими майстринями – «чепурушками» (Глухенька, 1980). Ці орнаменти, зокрема відомі «бігунці», несли глибоке символічне навантаження, виступаючи оберегами та відображенням космогонічних уявлень про духовне життя спільноти.

Поступово декоративне малювання трансформувалося з площини стіни на предмети побуту – скрині, музичні інструменти та паперові «мальовки», що дозволило мистецтву інтегруватися в цілісний ансамбль селянської садиби (Глухенька, 1965; Кириченко, 2006).

Розвиток торгівлі та проведення щорічних ярмарків сприяли комерціалізації промислу, що вивело розпис за межі регіону. Наукове осмислення феномену розпочалося на початку ХХ століття завдяки працям Дмитра Яворницького, чий експедиції за участю художниці Євгенії Евенбах заклали підвалини для перших масштабних експозицій у Києві та Петербурзі (Гарькава, 2019).

Інституціоналізація мистецтва у 1920-1930-х роках пов'язана з іменами Тетяни Пати, Ярини Пилипенко та Надії Білокінь. Важливою подією стала виставка 1936 року в Києві, після якої Тетяні Паті було присвоєно звання Заслуженого майстра народної творчості. Того ж року у селі відкрилася Школа декоративного малювання, де Тетяна Пата стала головним викладачем, виховуючи нові кадри на професійному рівні. Відкриття цієї школи дозволило перевести підготовку майстрів на професійний рівень, зберігши при цьому традиційну техніку використання саморобних пензлів («кошачок») та природних барвників (Гарькава, 2019; Кучанський & Кучанська-Сквиря, 2013).

У другій половині ХХ століття петриківське малювання набуло офіційних виробничих форм, що втілювалося у діяльності фабрики «Дружба». Майстри того періоду, зокрема Василь Соколенко та Федір Панко, експериментували з новими матеріалами, запроваджуючи підлакове малювання на дереві (Смолій, 1997). З'явилися нові імена – Володимир Глущенко, Ганна Самарська, Андрій Пікуш, які продовжували вдосконалювати традиційні рослинні мотиви.

Сучасний етап розвитку розпису, представлений діяльністю Центру народного мистецтва «Петриківка», що був створений у 1991 році за ініціативи Андрія Пікуша, характеризується відходом від масового виробництва на користь індивідуальної авторської творчості талановитих майстрів (Кравець та ін., 2023). Це підприємство нового типу об'єднало близько 40 провідних майстрів, які зосередилися на збереженні традицій у складних економічних умовах. Центр став осередком індивідуальної авторської творчості, де роботи експонуються на міжнародних виставках у Польщі, Франції, Німеччині, США та Японії.

Кульмінацією міжнародного визнання стало включення петриківського розпису до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО у 2013 році. Сьогодні мистецтво розвивається як потужний інструмент культурної дипломатії, де етнічні мотиви успішно адаптуються у

сучасному декоративному мистецтві, поєднуючи історичну пам'ять з актуальними художніми практиками (Марущак та ін., 2025).

На сучасному етапі, в умовах глобальних викликів і повномасштабної російської агресії, петриківський розпис набув нових конотацій, ставши візуальною мовою української незламності та культурного опору. Мистецтво активно виходить за межі традиційного формату, інтегруючись у цифровий простір (створення VR-виставок, діджитал-ілюстрацій та патріотичних стікерпаків), а також у сучасний дизайн міського середовища через масштабні мурали, що мають на меті терапевтичний вплив і маркування національного простору.

Особливого значення набула практика використання петриківських мотивів у мілітарній сфері – розпис бойової техніки, шоломів та зброї, що відсилає до козацького коріння промислу та символічно перетворює рослинний орнамент на сучасний захисний оберіг. Сучасні колаборації народних майстрів з модними брендами та промисловим дизайном свідчать про високий адаптивний потенціал петриківки, яка трансформується з етнографічного релікту в живий, динамічний елемент глобальної масової культури, зберігаючи при цьому свою автентичну сутність та генетичний код нації.

Таким чином, петриківський розпис залишається життєздатним джерелом української ідентичності, пройшовши шлях від селянського оберега до світового культурного бренду (Запаско та ін., 2000).

Список використаних джерел:

1. Гарькава, Т. А. (2019). Джерела феномену народного петриківського розпису. В Є. А. Антонович & В. П. Титаренко (Ред.), *Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції* (Кн. 3, с. 157-162). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка.
2. Глухенька, Н. (1965). *Петриківські декоративні розписи*. Київ: Мистецтво.
3. Глухенька, Н. (1980, 11 грудня). Нев'янучий квіт Петриківки. *Культура і життя*.
4. Запаско, Я. П., Голод, І. В., Білик, В. І., Кравченко, Я. О., Лупій, С. П., Любченко, В. Ф., Мельник, І. А., Черновський, О. О., & Шмагайло, Р. Т. (2000). *Декоративно-ужиткове мистецтво: Словник* (Т. 2). Львів: Афіша.
5. Кириченко, М. А. (2006). *Український народний декоративний розпис*. Київ: Знання-Прес.
6. Кравець, В. М., Романенко, С. В., Русавська, Ю. О., & Марущак, О. В. (2023). Індивідуальне мистецтво талановитих майстрів петриківки. *Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених*, (2), 32-37.

7. Кучанський, І. Л., & Кучанська-Сквира, О. О. (2013). *Основи петриківського декоративного розпису: посібник для керівників гуртків, вчителів, учнів*. Сквира.
8. Марущак, О. В., Павлик, С. О., & Томчук, В. В. (2025). Етнічні мотиви в стилізації сучасного декоративного мистецтва. *Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених*, (4), 13-18.
9. Панко, Ф. С. (2002). *Спогади Панка Федора Савича про петриківський декоративний розпис, його історію і розвиток*. Родинний архів В. Ф. Панко.
10. Смолій, Ю. (1997). Петриківське малювання. *Народне мистецтво*, (2), 10-12.

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.12>

Наталія Лановенко
м. Вінниця, Україна

Італійська школа бельканто як джерело педагогічних принципів української академічної вокальної традиції в класі постановки голосу

Анотація. У тезах висвітлені методичні аспекти формування італійської школи бельканто, які сформували педагогічні принципи світової культури оперного співу та вплинули на формування інших національних вокальних шкіл, зокрема на традиції української класичної школи співу.

Ключові слова: вокальне мистецтво, дихання, голос, резонатори, методичні засади, вокальна школа.

Abstract. The article highlights the methodological aspects of the formation of the Italian bel canto school, which shaped the pedagogical principles of the global culture of opera singing and influenced the development of other national vocal schools, particularly the traditions of the Ukrainian classical singing school.

Keywords: vocal art, breathing, voice, resonators, methodological principles, vocal school.

У даних тезах досліджується питання формування методичних аспектів італійської школи бельканто, які сформували педагогічні принципи викладання української класичної школи співу. Мистецтво бельканто посідає значне місце у світі музичної культури. Однак, повною мірою розкрити багатство тембру та виразність вокального звучання голосу може лише співак-музикант, який володіє не лише природними даними, а й глибокими знаннями методики вокалу. Володіння технікою бельканто дозволяє виконавцю не просто створювати бажані вокальні ефекти, а й усвідомлено керувати всім процесом

звукоутворення, ґрунтуючись на теоретичних принципах та перевірених методичних підходах. Одним із ключових напрямів професійної вокальної освіти є вивчення історичного розвитку вокального мистецтва, зокрема школи італійського бельканто, а також засвоєння методичних засад, які формувалися протягом століть і стали фундаментом для національної української та європейської класичної вокальної техніки.

Питанню впливу італійського бельканто на розвиток української класичної вокальної школи присвячені наукові праці І. Цебрія, Б.Гнидя, Г. Гаценко, Н. Ковмір, В. Антонюк та інші. В працях українських педагогів-науковців всебічно розглядають ключові аспекти італійської вокальної педагогіки, зокрема, дихання, резонанс, артикуляцію та художню інтерпретацію, які лягли в основу формування української вокальної школи.

Українська вокальна школа, становлення якої значною мірою відбувалося під впливом художньо-естетичних та методичних традицій італійського бельканто,

сформувала власні самобутні національні вокально-педагогічні принципи, що забезпечує розвиток високого рівня професійної підготовки співаків.

Бельканто є не просто технічним методом, а справжнім мистецтвом, що поєднує в собі майстерність володіння голосом, художню виразність та тонке відчуття музичної фрази. Цей стиль настільки глибоко закріпився у світовій та українській вокальній культурі, що його можна вважати своєрідним «брендом» школи співу. Подібно до відомих брендів, що мають сталі асоціації в суспільстві, бельканто стало синонімом вокальної досконалості, витонченості та гармонійного звучання голосу. Формування школи бельканто було складним і тривалим процесом, що передбачав не лише технічне вдосконалення вокалістів, а й створення особливого підходу до роботи зі звуком, виховання естетичного слуху та художньої інтерпретації. Одним із головних аспектів цього стилю є правильне дихання, що ґрунтується на діафрагмальній підтримці, а також резонансне звукоутворення, яке забезпечує природне звучання і об'ємність тембру. Важливим є також кантиленне (співуче, зв'язне) ведення голосу, що доповнюється віртуозними прикрасами, виразним інтонуванням та глибокою увагою до слова, що виконується. (Белінська, 2025, с.130)

Збереження традицій італійського бельканто у національній класичній вокальній школі є важливим завданням сучасної української вокальної педагогіки. З цією метою часто звертаються до спадщини видатних педагогів бельканто, тим самим, вдосконалюючи власну національну вокальну школу академічного співу. Сьогодні методи бельканто продовжують надихати нові покоління українських співаків і педагогів, допомагаючи досягати високого рівня вокальної майстерності. Незважаючи на зміни в музичних стилях та вимогах до виконавців, принципи італійської школи залишаються актуальними і в українській класичній школі співу, адже вони забезпечують природне, легке та витончене звучання голосу, що є основою будь-якого професійного співу.